

Smjernice za održivo i participativno planiranje prostora

Prostorni plan temeljni je dokument kojeg jedinice lokalne samouprave (JLS) imaju na raspolaganju za upravljanje prostorom - ograničenim, neobnovljivim i stoga vrijednim resursom. Proces izrade prostornih planova često nije uključiv već se javnosti otvara tek u fazi javne rasprave o prostornom planu, kada je za bitne intervencije u sadržaj plana prekasno. Nedovoljno participativna i neinkluzivna praksa prostornog planiranja ne može voditi donošenju kvalitetnih prostornih planova, realizaciji potreba lokalne zajednice, kao ni održivom razvoju.

Najbolje rješenje za ovaj problem je primjena metoda rane participacije javnosti odnosno uključivanje širokog kruga dionika lokalne zajednice - stručnjaka, organizacija civilnog društva, javnih institucija, privatnih tvrtki/obrta/društvenih poduzeća i građana u proces prostornog planiranja. Stajališta svih dionika potrebno je prikupiti, razmotriti i one relevantne ugraditi u prostorni plan. Metode rane participacije treba utemeljiti na interdisciplinarnosti odnosno ekspertizi s područja arhitekture, urbanizma, graditeljstva, infrastrukture, geografije, demografije, sociologije, komunikologije, sudioničke demokracije, ljudskih prava i zaštite okoliša, građevine i dr.

Uvod

Ključni izazov projekta SUSTINEO je bio kako pridonijeti postizanju održivog razvoja (OR) u Hrvatskoj. Naime, uočen je manjak povezanosti između stvarnih lokalnih razvojnih potreba i javnih politika, a osim na razini pojedinih dionika, ne postoji ni sustavno zagovaranje, kao ni kompetencije za upravljanje te provedbu održivog razvoja na razini Hrvatske.

Odgovor projekta je povezivanje i umrežavanje udruga, lokalne samouprave i visokoobrazovnih institucija te jačanje kapaciteta za zajedničko djelovanje u provedbi održivog razvoja. Između ostalog, provedena su i tri znanstvena istraživanja o temama vezanim za različite aspekte održivog razvoja (održiva urbana mobilnost, uloga lokalnih akcijskih grupa u poticanju lokalnog razvoja u ruralnim zajednicama te socijalne inovacije), koja su poslužila za izradu smjernica za kvalitetnije oblikovanje javnih politika vezanih uz OR.

U ovom tekstu se fokusiramo na **održivo i participativno planiranje pri izradi prostornih planova JLS-a** kako bi ti planovi bili u skladu s potrebama lokalne zajednice te doprinijeli održivom razvoju. Također se daje kratki prikaz čimbenika u području, prikazujemo ukratko rezultate i dokaze iz istraživanja u okviru projekta SUSTINEO te na kraju dajemo određene preporuke za poboljšanje stanja.

Čimbenici stanja u području

Prostornim planom JLS provodi politiku urbanizacije i prostornoga uređenja, uređuje naselja, definira gospodarske i društvene djelatnosti te infrastrukturnu mrežu, kao i zaštitu okoliša, prirodnih i kulturnih vrijednosti. Prostorni plan propis je na kojem se temelje život i rad - sve aktivnosti u lokalnoj zajednici te njen dugoročni održivi razvoj. Njime se presudno utječe na kvalitetu života u lokalnoj zajednici. Iz navedenog proizlazi pravo i potreba sudjelovanja javnosti u procesima odlučivanja o prostoru odnosno izradi prostornih planova.

Civilno društvo i stručnjaci upozoravaju da je minimum uključivanja javnosti u postupke izrade prostornih planova, prije svega definiran [Zakonom o prostornom uređenju](#), nedovoljan. Prema njima, javnost se nedovoljno i prekasno uključuje u procese prostornog planiranja, javnost nedovoljno razumije procese prostornog planiranja te nije dovoljno osviještena o vlastitim potrebama u prostoru i mogućnostima utjecanja na oblikovanje prostora. Primjerice, građani imaju mogućnost inicirati izradu prostornih planova, no, u pravilu, zbog nedovoljne informiranosti, kao i složenosti procesa, to ne čine.

S druge pak strane, JLS-i rijetko uključuju javnost u početne faze izrade prostornog plana zbog čega se često potrebe i stajališta korisnika prostora ne ugrađuju u polazišta i ciljeve izrade i izmjena prostornih planova, sadržane u odluci o izradi prostornog plana. O ovoj odluci JLS-i u pravilu ne provode javno savjetovanje temeljem [Zakona o pravu na pristup informacijama](#). Javnost najčešće nije uključena ni u pripremu stručnih podloga za izradu koncepta nacrtu prijedloga prostornog plana. Prijedlog prostornog plana koji se daje u javnu raspravu često je rezultat ovakvog, nedovoljno otvorenog procesa prema kojem je isključena javnost s razlogom skeptična.

Čak i kada postoji veliki interes javnosti za izradu nekoga plana uobičajeno se o prostornom planu provodi tek jedna javna rasprava u trajanju od osam do maksimalno 30 dana, što je često premalo da se građani upoznaju s kompleksnim dokumentima i informacijama koje su predmet javnih rasprava. O prijedlogu plana JLS u pravilu provodi jedno javno izlaganje. Nakon javne rasprave primjedbe i prijedlozi javnosti vrlo često se odbacuju, a prijedlog plana u pravilu se ne mijenja bitno. Postoje slučajevi da građani, nezadovoljni vlastitom isključenosti iz upravljanja prostorom, nastoje lokalnim referendumom utjecati na prostorne planove koje su smatrali da nisu u skladu s javnim interesom. U slučaju da su se koristile metode rane participacije, možda bi se izbjeglo nezadovoljstvo građana koje dovodi do organizacije lokalnih referenduma, koji su skupi i često uzaludni jer zbog pasivnosti građana rijetko gdje će izaći 50+1 % građana, potreban za promjenu. Sve navedeno demotivira javnost na sudjelovanje u postupcima prostornog planiranja.

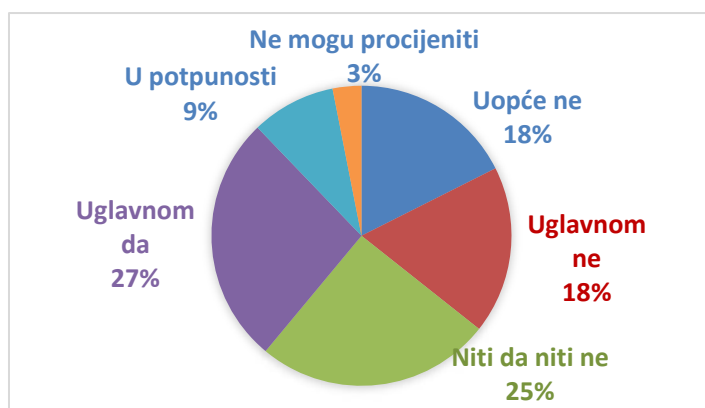
Nedovoljno participativna i neinkluzivna praksa prostornog planiranja u suprotnosti je s vrijednostima održivog razvoja i participacije, ravnopravnosti, brige za zaštitu okoliša, socijalne uključenosti i ravnopravnosti zapisanim u temeljnom državnom dokumentu za usmjeravanje razvoja u prostoru, [Strategiji prostornog razvoja Republike Hrvatske](#).

Rezultati i dokazi iz istraživanja u okviru projekta SUSTINEO

U sklopu projekta SUSTINEO provedeno je istraživanje na razini cijele Hrvatske o lokalnom održivom razvoju, koje je pokazalo da je 36 % ispitanih građana u potpunosti ili uglavnom spremno sudjelovati na skupovima građana i javnim savjetovanjima uživo te je 41,20 % u potpunosti ili uglavnom spremno sudjelovati u raspravama i savjetovanjima na internetskim platformama. Jedna od mogućih prepreka sudjelovanja je da većini građana vjerojatno nedostaje

tehničko znanje, ali oni posjeduju određeno znanje o svojoj zajednici i lokalnom prostoru, koje može biti vrlo vrijedno te kao građani imaju pravo sudjelovati u etičkim i političkim odlukama.

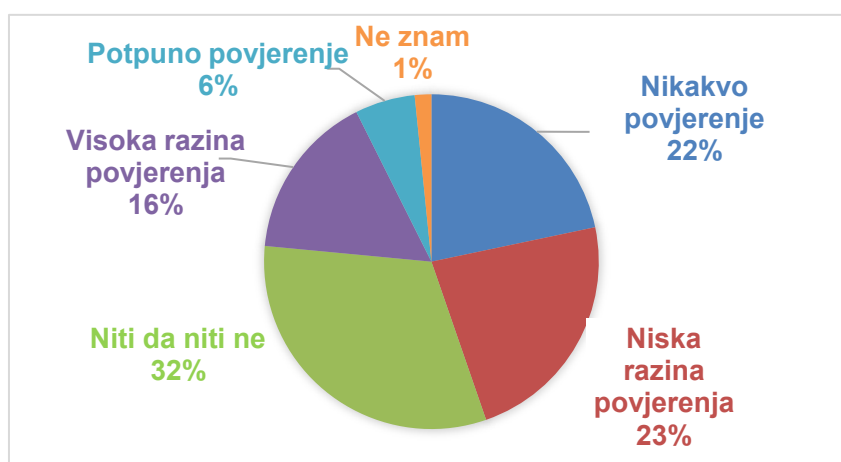
Graf 1.: U kojoj mjeri su građani spremni sudjelovati na skupovima građana i u javnim savjetovanjima

No, iako su građani zainteresirani za pitanja s kojima se suočavaju njihove zajednice, istraživanje pokazuje da čak 70,4% građana uopće ili uglavnom ne misli da politički sustav u Hrvatskoj omogućuje građanima da utječu na političke procese. Čak 60,9% građana iz istraživanja je vrlo i donekle nezadovoljno načinom funkcioniranja demokracije u RH. To ukazuje da su građani “potisnuti” iz javnog procesa, jer lokalni politički i upravljački sustavi ostavljaju malo prostora za participativne procese.

To ukazuje na činjenicu da infrastruktura demokracije nije učinkovita, a niti inovativna pa je posljedično povjerenje građana u politički sustav i mogućnost njihovog utjecaja na vrlo niskoj razini. Čak 63,4% ispitanika nema nikakvo ili gotovo nikakvo povjerenje u javnu upravu, a 44,7% je nepovjerljivo prema gradu odnosno općini. Ovo stanje potvrđuju različita istraživanja. Primjerice, Baketa i Bovan (2022) su pokazali kako se u razdoblju od 1999. do 2020. povjerenje građana u predstavničke institucije smanjilo te da niska razina povjerenja u predstavničke institucije sugerira otuđenost građana od tih institucija i predstavlja problem funkcioniranju predstavničke demokracije u Hrvatskoj.

Graf 2.: Stupanj povjerenja građana u svoju općinu ili grad

Preporuke

U središtu prostornog planiranja JLS-a treba biti realizacija potreba zajednice s dugoročnim ciljem održivoj razvoja. Ovo je moguće isključivo ukoliko se građani i dionici lokalne zajednice koji su korisnici prostora pravovremeno i smisleno uključe u procese prostornog planiranja. Stručnjaci zagovaraju izmjenu zakonodavnog okvira kako bi se propisalo sudjelovanje javnosti u početnim fazama izrade prostornih planova. No, JLS-ovi spremni za participaciju rješenja mogu pronaći i u okvirima postojećeg zakonodavstva.

JLS-ovi mogu koristiti razne metode i alate odnosno uspostaviti suradnju s akterima u lokalnoj zajednici (primjerice, organizacijama civilnog društva, javnim ustanovama ili privatnim tvrtkama) kako bi na participativan način, vodeći računa o inkluziji, prikupili ulazne podatke i pripremili smjernice za izradu prostornih planova.

Participativan pristup bitno uvećava mogućnosti za oblikovanje prostornih planova u skladu sa stvarnim potrebama zajednice, a doprinosi educiranju i motiviranju javnosti na sudjelovanje u procesima prostornog planiranja, prevladavanju konflikata zbog suprotstavljenih interesa, prepoznavanju javnog interesa, kao i zajedničkoj odgovornosti za ponuđena rješenja. Na taj način dugoročno se štede i resursi. Jednostavno rečeno, participacija doprinosi donošenju kvalitetnih prostornih planova, uz široko prihvaćanje javnosti. Održivi razvoj zajednica može se temeljiti samo na participaciji građana i drugih relevantnih i zainteresiranih dionika.

Preporuka	Objašnjenje
JLS-ovi trebaju definirati metodologiju uključivanja javnosti i pripremiti plan savjetovanja s javnošću u postupcima prostornog planiranja	<i>Kreatori politika trebaju stvoriti uvjete za održiv, strateški i smislen angažman s građanima i drugim dionicima u procesu izrade prostornih planova. Važno je mehanizam dijaloga ugraditi u procese prostornog planiranja, s dovoljno vremena za doprinose civilnog društva, poslovnog i akademskog sektora, drugih dionika i građana.</i> <i>Treba osmisliti stabilne mehanizme sudjelovanja i procese praćenja, kako bi se osiguralo kontinuirani, transparentan dvosmjerni dijalog i povratne informacije.</i> <i>JLS-ovi bi trebali definirati metodologiju koja omogućuje konstruktivnu i smislenu raspravu koja vodi do konkretnih rezultata ili preporuka.</i> <i>Savjetovanje se mora provesti u dijelu procesa u kojem se mogu preporuke uzeti u obzir i oblikovati konačni rezultati.</i> <i>Proces sudjelovanja treba planirati na način da termin javnih savjetovanja i javnih rasprava budu izvan perioda kada je veliki broj građana na godišnjem odmoru ili intenzivno radi.</i>

Mogu se koristiti postojeće publikacije s jednostavnim i praktičnim savjetima kako JLS-i mogu privući i zainteresirati građane da sudjeluju u procesu prostornog planiranja (npr. angažirati vanjskog stručnjaka kao facilitatora koji će voditi i usmjeravati raspravu k rješenjima i sl.).

Omogućiti izjašnjavanje građana o planskim rješenjima na zborovima građana

Preporuča se da jedna od metoda participacije građana bude i provođenje zborova građana temeljem Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi te da se prihvati odluka zbora građana kao temelj za izradu prostornog plana naselja. Upravo su građani ti na čije se živote presudno utječe prostornim planiranjem te je legitimno uključiti ih u odluku o sudbini grada ili naselja.

Vidjeti kasnije opisan primjer Grada Kraljevice odnosno planiranja naselja Šmrika.

Izradu prostornog plana temeljiti na stručnim podlogama

Kako bi se osigurala kvaliteta izrađenog nacrtu prijedloga plana, izradu plana JLS treba temeljiti na stručnim podlogama. Jedna od stručnih podloga je i izvješće o stanju u prostoru te analizi prostora, a preporuča se izraditi ga na participativan način.

Primjerice, Grad Kraljevica donio je 2021. [Odluku o izradi UPU 23 Šmrika](#) kojom je odredio da će se za izradu plana koristiti urbanističko-programska analiza prostora naselja Šmrika. Izradu analize Grad je povjerio stručnjacima iz poduzeća za prostorno i urbanističko planiranje, koji su osim brojnih stručnih suradnika, u izradu analize izravno uključilo građane naselja Šmrika. Temeljem anketa i razgovora s mještanima te stručnih uvida izrađene su tri varijante prostorno-programskih rješenja. Ove varijante stručnjaci su zatim prezentirali Vijeću mjesnog odbora. Vijeće je sazvalo zbor građana na kojem je donesen zaključak o tome da jedna od varijanti postaje stručna podloga za izradu UPU 23 Šmrika. Na ovaj način građani su uključeni u ranu fazu izrade plana odnosno pripremu stručnih podloga za izradu plana te su sudjelovali u donošenju planerskog zadatka za izradu nacrtu, a zatim i prijedloga UPU-a o kojem će se provoditi javna rasprava.

Više u [videu](#) odnosno prezentaciji Ane Brusić Batistić, Urbanistički studio Rijeka.

Provesti stručne rasprave uoči donošenja odluke o izradi prostornog plana s ciljem ugradnje stajališta stručne javnosti u polazišta i ciljeve donošenja odnosno izmjena prostornih planova

Jedna od mogućnosti koje JLS imaju na raspolaganju je provođenje stručnih rasprava, a kako bi se stajališta stručnjaka ugradila u sadržaj odluke o izradi prostornog plana.

Preporuča se da JLS u svrhu prikupljanja ulaznih podataka potrebnih za izradu prostornih planova uspostavi suradnju s jednom ili više organizacija koje imaju ekspertizu s područja arhitekture, urbanizma, graditeljstva, prometa, sociologije, zaštite okoliša, komunikologije, sudioničke demokracije, ljudskih prava i dr.

Primjerice, [Grad Zagreb, odnosno Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba proveo je 9.-](#)

[23.09.2022. stručnu raspravu](#) o budućim izmjenama GUP-a Zagreba i GUP-a Sesveta, prema modelu rane participacije.

Pravovremeno prikupiti ulazne podatke i pripremiti smjernice za izradu prostornih planova na participativan i inkluzivan način, uz uključivanje građana i širokog kruga dionika lokalne zajednice

Osim stručne javnosti važni korisnici prostora su i sami građani, kao i poduzetnici te je poželjno, kako je navedeno u prvoj preporuci, i njih uključiti u procese rane participacije.

Pri tome se mogu koristiti različite metode (primjerice, fokusna grupa, upitnik, anketa, radionica, javna tribina, okrugli stol, world caffe, izložba, vođena tura, predavanje, umjetnička intervencija u prostoru, konferencija za medije, info točka, zborovi građana i sl.) za prikupljanje ulaznih podataka za izradu prostornih planova, kao i educiranje zajednice o važnosti prostornog plana koji se planira izraditi za neki prostor.

Grad Splita je angažirao Društvo arhitekata Splita (DAS) za pružanje savjetodavnih usluga i davanje stručnih smjernica prilikom izrade izmjena i dopuna GUP-a i PPUG-a. Grad Makarska angažirao je DAS kako bi spriječio devastaciju prostora ilegalnom betonizacijom i prekomjernom stambenom izgradnjom, uoči izmjena PPUG-a kojim je u konačnici zabranjena višestambena izgradnja. Osim toga, u Splitu DAS provodi participativne radionice te ankete s građanima na razini gradskih kotareva temeljem kojih za Grad priprema smjernice za pripremu odluke o izradi splitskih UPU-a. Na raspolaganju je građanima koji u vlastitom kvartu žele razvijati projekte (pomaže im iščitati prostorno-plansku dokumentaciju, odrediti lokaciju za projekt i sl.), organizira arhitektonske natječeaje, izložbe i dr. Više informacija u [videu](#) odnosno [prezentaciji](#) Daše Gazde iz Društva arhitekata Split.

Osigurati pravodobno i transparentno informiranje, kako bi se građani i dionici pripremili za raspravu i kako bi se osigurali jednaki uvjeti za sudjelovanje

Svrishodno savjetovanje oslanja se na informiranje o strateškim dokumentima i planovima na proaktivan, transparentan i pravodoban način, omogućujući građanima i ostalim zainteresiranim dionicima pripremu, savjetovanje i koordinaciju s drugim organizacijama.

Kvalitetne informacije o sadržaju savjetovanja treba podijeliti dovoljno unaprijed (minimalno mjesec dana prije početka). Relevantne informacije treba učiniti dostupnima i pružiti dovoljno informacija kako bi se osigurao smislen dijalog.

Organizirati javno savjetovanje o odluci o izradi prostornog plana te o nacrtu plana

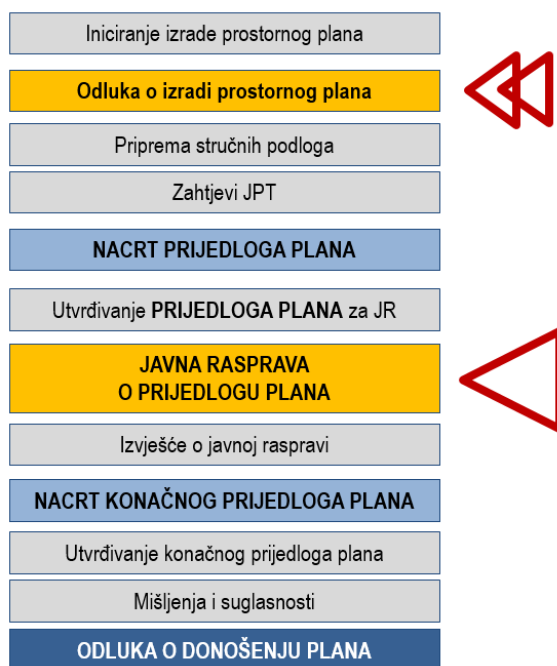
Preporuča se provođenje savjetovanja s javnošću o odluci o izradi prostornog plana. Na ovaj način povećavaju se mogućnosti za utjecanje javnosti na ciljeve i polazišta izrade plana u ranoj fazi izrade prostornog plana te umanjuju mogućnosti za buduće nezadovoljstvo javnosti usvojenom odlukom.

Jedan od dostupnih alata za uključivanje javnosti u procese prostornog planiranja je i Zakon o pravu na pristup informacijama (čl. 10. i 11.).

Primjerice, Grad Pula proveo je 14. 12. 2022. - 14. 01. 2023. temeljem Zakona o pravu na pristup informacijama savjetovanje s javnošću o [Nacrtu prijedloga Odluke o izradi IV. Izmjena i dopuna UPU „Max Stoja“](#).

Međutim, preporuča se da ovo savjetovanje bude tek jedan od alata sudjelovanja javnosti u procesu izrade prostornih planova i svakako ne jedini alat za participaciju, uz javnu raspravu predviđenu Zakonom o prostornom uređenju. U idealnom slučaju ovom savjetovanju prethode druge metode participacije kojima se zajednica educira o prostornom planu te priprema teren za odaziv javnosti u procesu savjetovanja.

Graf 3: Faze u procesu izrade prostornog plana u koje se može uključiti javnost temeljem Zakona o prostornom planiranju

Izvor: Nikša Božić

Ojačati ljudske resurse JLS-ov i njihove kapacitete kako bi se kontinuirano provodilo smisleno i učinkovito savjetovanje

Uložiti vrijeme i sredstva

Potrebno je imati kompetentno osoblje u JLS-u za provedbu savjetovanja. Imenovanje i educiranje koordinatora za savjetovanje dobar je prvi korak učinkovite provedbe postupka savjetovanja.

Donositelji odluka također trebaju biti educirani o važnosti i koristima ranog i svrsishodnog savjetovanja s građanima i dionicima. Jedan od načina je i učenje iz primjera dobre prakse.

	<i>Vrijeme i sredstva potrebna za postupak savjetovanja sa zainteresiranom javnošću neophodna su investicija. Procijenjene troškove treba uključiti u višegodišnji proračunski plan / godišnji proračun JLS-a.</i>
Osigurati pristupačnost, uključenost i sigurnost	<i>JLS-i moraju osigurati da barijere pristupačnosti nisu prepreka smislenom sudjelovanju, kako bi se čuli različiti glasovi.</i> <i>U slučaju potrebe, treba osigurati podršku kako bi se osigurala pristupačnost svim dionicima i građanima (npr. osobe s invaliditetom, organizacije mladih, ženske organizacije i druge ranjive skupine), kako se ne bi ograničavao dijalog na mali broj onih koji se uvijek pozivaju.</i> <i>Treba unaprijed formulirati kriterije za pristupačnost i za uravnoteženu zastupljenost svih zainteresiranih na javnim forumima.</i>
Razmotriti sve prijedloge, primjedbe i mišljenja tijekom javne rasprave te, po potrebi, promijeniti prijedlog prostornog plana i ponoviti javnu raspravu U slučaju odbacivanja prijedloga treba dati obrazloženje	<i>Ako tijekom javne rasprave temeljem Zakona o prostornom uređenju JLS zaprimi, a zatim i prihvati primjedbe, prijedloge i mišljenja o prostornom planu zbog kojih nova rješenja nisu u skladu s programskim polazištima iz odluke o izradi prostornog plana, JLS je dužna provesti ponovnu javnu raspravu (čl. 104. Zakona).</i> <i>Ponavljanje javne rasprave zasigurno je bolje rješenje nego neprihvatanje i neuvažavanje bitnih prijedloga zainteresirane javnosti.</i> <i>Metode ranog uključivanja javnosti u postupke izrade prostornih planova doprinose boljem uvažavanju relevantnih primjedbi, mišljenja i prijedloga javnosti u prijedloge prostornih planova koji se daju u javnu raspravu te umanjuju mogućnosti za eventualno ponavljanje javne rasprave o prostornom planu.</i>
Provoditi javni poziv za prikupljanje inicijativa/iskaz interesa za izmjenu i dopunu ili izradu nove prostorno planske	<i>JLS može temeljem Zakona o prostornom uređenju (čl. 85.) u svrhu prikupljanja</i>

dokumentacije	<i>inicijativa za izradu, odnosno izmjenu prostornog plana objaviti javni poziv.</i> <i>U idealnom slučaju JLS će dionicima lokalne zajednice omogućiti podnošenje inicijativa/iskazivanje interesa na jednostavan način, umjesto putem kompleksnih obrazaca (poput ovog iz navedenog primjera).</i>
Primjerice, Grad Pula objavio je u rujnu 2022. Javni poziv za prikupljanje inicijativa/iskaz interesa za izmjenu i dopunu ili izradu nove prostorno planske dokumentacije, u okviru aktivnosti vezanih uz najavljeno pokretanje izmjena i dopuna, prije svega, PPUG-a te GUP-a grada Pule.	

O projektu SUSTINEO

Svrha projekta je doprinijeti jačanju kapaciteta za zajedničko djelovanje i umrežavanje ciljnih skupina - organizacije civilnog društva, jedinice lokalne samouprave i javne znanstvene institucije, stvoriti zagovaračku mrežu koja će sustavno djelovati u zagovaranju i provedbi održivog razvoja (OR), istražiti područja bitna za sustavnu provedbu OR-a u RH te dati smjernice za kvalitetnije oblikovanje javnih politika vezanih uz OR. Više o projektu na odraz.hr.

Financiranje: Europski socijalni fond 2014.-2020. - Tematske mreže za društveno-ekonomski razvoj te promicanje socijalnog dijaloga u kontekstu unapređivanja uvjeta rada

Ukupna vrijednost projekta: 3.473.996,69 kn

Trajanje: 28. listopada 2020. - 27. listopada 2023.

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Sadržaj teksta isključiva je odgovornost ODRAZ-a.

LITERATURA

Pavić - Rogošić L. (2021., II. izmijenjeno izdanje), Naša zajednica naša odgovornost, ODRAZ
Vorberger K. i dr. (2017.), suDjeluj na lokalnoj razini! Kako građani mogu sudjelovati u boljem upravljanju prirodnim resursima, ODRAZ

Musa A., Vidačak I., Volmut I., Pernar S. (2016.), Priručnik za provedbu savjetovanja s javnošću za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave Zagreb, Povjerenik za informiranje

Pavić - Rogošić L. i dr. (2012.), Kako organizirati savjetovanje s javnošću o pitanjima prometa i kretanja, ODRAZ

Pavić - Rogošić L. i dr. (2012.), Imaju li građani što za reći? Sudjelovanje organizacija civilnog društva u donošenju odluka na lokalnoj razini, ODRAZ

Bardet C. (2012., prijevod), Priručnik za savjetovanje sa zainteresiranom javnošću, Ureda za udruge Vlade RH

Malatestinić I. (2011.), Lokalni proračun i uključivanje javnosti u proces njegovog donošenja, Udruga gradova u RH

Ur. Lendić Kasalo V. (2010.), Smjernice za primjenu Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata; Ured za udruge RH

(2008.) Sudjelovanje javnosti u donošenju odluka o okolišu - priručnik za provedbu, Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

Ploštajner Z. i Mendeš I., Građanska participacija, Friedrich Ebert Stiftung (FES), <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/50251/06.pdf>

(2022.) Guidelines for Citizen Participation Processes, OECD

<https://mpgi.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug/prostorno-uredjenje-3335/3335>

https://www.pula.hr/site_media/media/uploads/content/images/2022/02/10/nikas-bozic_07i6Kuq.pdf

https://www.arhitekti-hka.hr/hr/strucno-usavrsavanje/participacija-u-prostornom-i-urbanistickom-planiranju-_hibridni-seminar,4481.html

<https://www.zelena-istra.hr/hr/articles/novosti/553/brijuni-rivijera-15-godina-propustenih-prilika/>

<https://www.zelena-istra.hr/hr/articles/novosti/478/za-vise-demokratske-standarde-ukljucivanja-javnost/>

<https://gong.hr/2017/02/03/prostorni-planovi-se-krpaju-prema-investicijama-ko/>

<https://www.pula.hr/hr/novosti/natjecaji-i-nadmetanja/detail/24043/javni-poziv-za-prikupljanje-inicijativaizkaz-interesa-za-izmjenu-i-dopunu-ili-izradu-nove-prostorno-planske-dokumentacije-na-podrucju-grada-pule-pola/>

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_10_106_2423.html

<https://www.zakon.hr/z/689/Zakon-o-prostornom-ure%C4%91enju>

<https://www.zakon.hr/z/132/Zakon-o-lokalnoj-i-podru%C4%8Dnoj-%28regionalnoj%29-samoupravi>

<https://www.zakon.hr/z/126/Zakon-o-pravu-na-pristup-informacijama>

<https://www.zakon.hr/z/359/Zakon-o-referendumu-i-drugim-oblicima-osobnog-sudjelovanja-u-obavljanju-dr%C5%BEavne-vlasti-i-lokalne-i-podru%C4%8Dne-%28regionalne%29-samouprave>